

Wat de bloemen betreft, herinner ik aan het debat, dat aan de overzijde inzake het zgn. surveillance-systeem is gehouden. Wellicht kan de Minister daarover nu iets meer zeggen. Vast staat in elk geval dat in sommige derde landen de produktie stevig wordt aangepakt. Het is van belang dat ook op dit punt in EEG-verband een beleid wordt gevoerd. Of het surveillance-systeem als aanzet zoden aan de dijk zal zetten, is minstens de vraag. Het resultaat in het afgelopen seizoen met betrekking tot de appelenimport, waarover een vrijwillige afspraak is gemaakt, heeft niet, althans onvoldoende gewerkt. De vooruitzichten per heden betekenen een relatief grote voorraad in de EEG. Heeft de Minister zich al beraden over de noodzaak van beperkingen in het voorjaar en de zomer (dus tot augustus/september)? Ik wil in dit verband wijzen op een artikel uit 'Ons platteland' van verleden week, waaruit blijkt dat de COPA-vakgroep-Groenten en fruit een voorstel heeft gedaan, dat is overgenomen door het raadgevend comité voor groenten en fruit in de EEG. Eenstemmig is nu aan de EEG-commissie gevraagd, hiermee in te stemmen. Daarbij gaat het om een beperking van ongeveer 40%. Heeft de Minister hierover reeds een standpunt? Is hij bereid, dit voorstel te bevoegder plaatse te ondersteunen? Acht de Minister overigens niet een veelomvattender beleid noodzakelijk dan het beleid dat alleen betrekking heeft op de produktie in de Gemeenschap? Feitelijk zou het importbeleid deel moeten uitmaken van een beleid om te komen tot een bevredigende inkomenspositie van de fruitteler in de EEG en dus ook in Nederland.

Nadat ik de voorbereiding van deze bijdrage aan het debat had afgesloten, kreeg ik een publikatie van het Landbouwschap onder ogen, getiteld: 'De perspectieven voor de Nederlandse glastuinbouw'. Toen ik die eens doorbladerde, kwam ik voor mijzelf tot de conclusie – een mens is nu eenmaal ijdel – dat het daarin verwerkte cijfermateriaal eigenlijk het betoog, dat ik zoëven heb gehouden, slechts onderstreept. Ik wil dit geschrift dan ook graag in de bijzondere belangstelling van de Minister aanbevelen.

Ten slotte heb ik een paar opmerkingen over de visserij. De problematiek, waarin de Nederlandse zeevisserij verkeert, is op deskundige wijze door mijn partijgenoot de heer De Boer aan de overzijde behandeld. Ik heb daaraan weinig toe te voegen. Wel zijn wij uitermate belangstellend naar alles wat

zich afspeelt of zal afspelen in verband met de 200 mijls-zone en vooral de 12 mijls-zone. Het lijkt te vroeg om reeds nu iets meer te kunnen zeggen over datgene, wat de EEG gaat doen of kan doen in verband met die 200 mijls-zone. Intussen ben ik wel belangstellend, iets naders te vernemen over de activiteit van Russische vissersschepen in dit gebied, de wijze waarop en het tempo.

Wat verder verontrust, is de houding van Engeland en Ierland, die althans volgens berichten ten aanzien van deze zone een verder gaande grens gaan hanteren: de Britse, door Ierland gevolgde eis van 12 tot 50, eventueel 30 mijl. In dit verband wil ik wijzen op een bericht in het Algemeen Dagblad van 21 december 1976, waarin de redersvereniging van de Nederlandse visserij bij monde van de heer Parlevliet zegt, dat een dergelijke ontwikkeling gevaarlijk is, omdat visgronden, die grenzen aan de 12 mijls-zone, al sinds eeuwen brood op de plank hebben gegeven aan onze Nederlandse vissers. Als ik het goed zie, zijn hier historische rechten in het geding, die wellicht zijn vastgelegd in middeleeuwse oorkonden. Daartegenover stel ik dan de Engelse visie, zoals ik die zag en hoorde via de televisie op 17 januari 1977, waarbij ik uitspraken heb genoteerd van Engelse zijde als: 'Hollanders vermoorden onze visgronden met boomkorren', 'Engeland wordt uit IJsland verdreven', 'Wij (Engelsen) kopen groenten van Nederland; wij kopen wijn van Frankrijk, wij kopen machines van Duitsland; mogen wij dan vis verkopen aan' en vult u dan maar in. Graag zou ik over deze kwestie iets meer van de Minister willen vernemen, te meer nu inmiddels Brussels beraad heeft plaatsgevonden.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister, tijdens de rit opgetreden, is bijna aan het eind van de huidige ambtsperiode. Landbouw staat bekend als een goed geolied departement, als ik het zo mag uitdrukken. Onze dank voor de inzet van de politieke leiding en de inzet van het apparaat wil ik de betrokkenen niet onthouden. De regel van Goethe: 'Men moet iets zijn om iets te maken', mag Landbouw wat mij betreft op zich zelf toepassen.

Mevrouw **Steigenga-Kouwe** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Graag wil ik de Minister waardering betuigen voor de uitvoerige beantwoording van onze vragen betreffende de aanpassing van het Nederlandse afwateringssysteem aan de bodemstructuur. De mogelijkheden om via dat zelfde systeem in tij-

den van grote droogte water in te brengen en zo de grondwaterstand te verhogen, blijken zeer beperkt.

In klei en met kleilaagjes doorschotten veengrond is het praktisch onmogelijk; in zandige, doorlatende gronden zijn de mogelijkheden groter, mits zij niet te hoog gelegen zijn ten opzichte van de watervoorraden of een te grote gebiedshelling vertonen. Wanneer dat wel het geval is, dan zijn extra werken, investeringen en onderhoudskosten nodig voor het plaatsen en beheeren van een systeem van stuwen en aanvoer van water van elders of hergebruik van water. Volgens de Minister zouden de wateraanvoermogelijkheden kunnen worden uitgebreid, mits de daarvoor benodigde hoeveelheden water beschikbaar kunnen worden gesteld en belanghebbenden bereid zijn de nodige investeringen te doen.

Het eerste punt leidt ons tot de vraag welke mogelijkheden de bewindsman ziet om de zoetwatervoorraden speciaal voor het oosten en zuiden des lands te vergroten. Moet de Nota waterhuishouding hier nog steeds als het laatste woord – ook voor de landbouw – worden beschouwd? Mag verwacht worden dat het Zoommeer voldoen zal aan de behoefte van de aangrenzende landbouwgebieden, zowel wat de omvang als kwaliteit van de zoetwater-voorraad betreft?

Het tweede punt leidt tot de vraag welke kostenverhoging de Nederlandse landbouwgebieden op het gebied van de watervoorziening nog kunnen dragen. Op dit punt geeft het antwoord van de Minister een aanwijzing: de toepassing van speciale drainage voor infiltratie beperkt zich voornamelijk tot de bloembollenteelt op duinzandgronden en enkele graslandgebieden op lichte gronden. Het is mij bekend, dat in de Noordoostpolder getracht is het produktievermogen van een groot deel der aan de rand gelegen jonge mariene zandgronden van uiteenlopende grofheid en kleigehalte op te voeren door het aanbrengen van een infiltratiesysteem voor zoetwater. Zijn deze voorzieningen voor een boerenbedrijf met ± 80 % grasland economisch niet rendabel gebleken? In Oost-Flevoland namelijk is het experiment niet herhaald, maar zijn deze soort gronden met bos beplant.

De 'natuurlijke voorwaarden' voor akkerbouw, veeteelt en tuinbouw blijken bij nauwkeurige beschouwing minder gunstig dan men in de andere gebieden der EG wel veronderstelt. Vaak verneemt men daar, dat het ontbreken van een rotsige ondergrond in Nederland mogelijk maakt wat elders

niet kan. De wonderlijke toestand, dat in West-Nederland niet alleen akkerbouw en veeteelt, maar ook de meest intensieve tuinbouw bedreven worden in een gebied met overwegend brak tot zout grondwater, dringt waarschijnlijk niet tot de geesten door. Maar voor de Nederlandse staat leidt het onder andere tot de noodzaak om het relatief goede zoete water uit het Amsterdam-Rijnkanaal door middel van zoetwaterkanalen beschikbaar te stellen voor de tuinbouwgebieden in het westen des lands. Meent de Minister dat de kosten van deze wateraanvoer geheel of gedeeltelijk aan de afnemende bedrijven zullen worden toeerekend? Mogen wij dit uit zijn eerder door mij genoemd antwoord afleiden?

De intensieve productie per oppervlakte-eenheid van de Nederlandse land- en tuinbouw heeft na het tot stand komen van de Europese Gemeenschap allerwegen navolging gekend. In Brusselse kringen noemde men dit enige jaren geleden een der voornaamste redenen van het mislukken van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek.

Naar onze mening draagt het ontbreken van een goede planmatige opzet van deze politiek minstens evenveel bij aan de gesignaleerde tekortkomingen. De globale en te weinig aan regionale verschillen aangepaste subsidiëringen en heffingen komen toch te veel neer op een bestrijding van symptomen in plaats van op een bestrijding van oorzaken.

Een betere planning zal naar onze mening nog betere resultaten kunnen opleveren, al onderschatten wij zeker niet de moeilijkheden die in dit zo uiteenlopende gebied altijd aanwezig zullen blijven.

Een en ander leidt ons tot de vraag in hoeverre voortgezette uitbreiding en intensivering van de productie in de Nederlandse land- en tuinbouw nog rendabel blijven. Blijkens het verslag van de Gemeenschappen van 1976 is juist in Duitsland, Nederland en België, dus de landen met de meest intensieve land- en tuinbouw, het inkomen in deze bedrijfstakken minder gestegen dan in de niet-agrarische productie. Door het wegvallen van transportbelemmeringen zijn na het tot stand komen van de EEG diverse produkten uit de glastuinbouw in Nederland verdwenen, terwijl andere teelten ernstige concurrentie ondervinden vinden uit in klimatologisch opzicht meer begunstigde streken, waar het desbetref-

fende produkt zonder extra kosten in de volle grond kan worden geteeld.

Al zouden de laatste twee uitzonderlijk warme zomers dit doen vergeten, qua gemiddelde zonnewarmte liggen wij niet in de meest begunstigde zone van de Europese Gemeenschappen. Wanneer wij het antwoord op de vraag naar het waterbeheer nauwkeurig lezen, blijken de marges waarbinnen wij de wisselvalligheden van het klimaat ten aanzien van de regenval kunnen opvangen, eveneens zeer klein.

Het verbaast ons dan ook niet dat de Minister vergroting der agrarische productie door intensivering of uitbreiding der bedrijfsoppervlakte alleen rendabel acht, indien op het desbetreffende bedrijf daarvoor geen belangrijke investeringen behoeven te worden verricht en geen extra arbeidskracht behoeft te worden aangetrokken. Hij acht dus de marges waarbinnen de marginale opbrengsten de marginale kosten van uitbreiding der agrarische productie nog dekken, zeer smal. De kansen op een rendabele uitbreiding der productie acht de Minister het grootst bij intensivering. De motivering in de memorie van antwoord op het voorlopig verslag wijst daarbij op de relatief gunstige verhouding melkprijs/krachtvoerdprijs.

Dit geldt uiteraard alleen voor de veeteeltbedrijven. In dit opzicht vormen de Europese Gemeenschappen zelf een beschermde zone tegen de goedkope produkten in landen buiten Europa gelegen. Dit is een van de bases van het door voorgaande sprekers reeds gesignaleerde gunstige subsidiebeleid ten behoeve van het Verenigd Koninkrijk, dat op grond van de lagere prijzen die men kan berekenen voor zuivelprodukten uit de landen van het Gemenebest, buiten Europa gelegen, deze subsidies heeft weten te verkrijgen.

Hoe staat het echter met de mogelijkheden voor uitbreiding van de productie op de Nederlandse akkerbouwbedrijven? Wij begrijpen dat het zeer moeilijk is – ook op dit punt – een algemene norm te hanteren voor onze zeer uiteenlopende soorten bedrijven: zij lopen van zuivere akkerbouw via diverse vormen van gemengd bedrijf, veeteelt, intensieve veehouderij en de verschillende overgangsvormen tussen akkerbouw en tuinbouw op de koude grond tot de verschillende vormen van glastuinbouw.

Heeft het LEI recent studies gemaakt over de marginale kosten bij uitbreiding der productie en/of der oppervlakten van diverse bedrijfstypen op

uiteenlopende grondsoorten? Wat zijn daarvan de uitkomsten?

Het streven naar opvoering van de gemiddelde bedrijfsgrootte der landbouwbedrijven heeft kennelijk nog steeds de instemming van de Minister, al acht hij niet de onbeperkte uitbreiding van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte, maar het rendabele gezinsbedrijf de juiste doelstelling.

De Minister heeft overigens in het eindverslag de gelegenheid te baat genomen om de drukfouten op blz. 32 van de memorie van toelichting te corrigeren zodat nu duidelijk is dat ruim driekwart van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw uit bedrijfs- hoofden bestaat. Het gezinsbedrijf overheerst. Reeds enige jaren is de beroepsbevolking in loondienst in de landbouw geringer in omvang dan die in de Nederlandse tuinbouw; iets wat daarvoor nooit was voorgekomen. Bij uitbreiding en intensivering van bedrijven is ten behoeve van vergroting van de oppervlakte een beroep op de Grondbank mogelijk; verder worden de marginale kosten gedrukt door subsidiëring van investeringen in nieuwe bedrijfsgebouwen en fiscale tegemoetkomingen.

Wordt ook investering in verhoging van het produktievermogen van de grond door diep woelen, verbetering van drainage of ontsluiting gesubsidieerd? Maar blijft deze subsidie ook als kostendrukkende factor werken bij verkoop of opvolging in de pacht? Profiteert ook de opvolger van het subsidie of betaalt deze de volle kosten? Dragen subsidies in rentekosten van investeringen in het bedrijf in tweede instantie alleen maar bij tot de grote stijging van de grondprijzen?

Heeft de Minister enig inzicht in de invloed van de stijging der grondprijzen als kostenfactor in de landbouw? Tabel 3.2.a. van de memorie van toelichting vermeldt de factor grond + gebouwen wel, maar hier is consequent de pacht prijs in rekening gebracht. De factor grond + gebouwen stijgt dan ook van 1973/1974 – 1975/1976 slechts met 7 %, hoewel de koopprijzen een veel sterkere stijging vertoonden. Over een wat grotere periode, namelijk 1969/1970 – 1974/1975, zijn volgens de memorie van toelichting (blz. 83) de koopprijzen van verpachte landerijen en boerderijen met gemiddeld 8–12 % per jaar gestegen en die van onverpachte boerderijen en los land anderhalf à tweemaal zoveel. Pacht blijkt dus in de huidige situatie aanmerkelijk voordeliger dan koop. De bewindsman is van mening dat de stijging van de grondprijzen niet in overeenstemming

Steigenga-Kouwe

is met de opbrengst van de grond bij agrarische exploitatie. Hoe lang zal het duren eer de pacht de gestegen koop-prijs volgt?

Deze stijging van de grondprijzen vormt wel degelijk een bedreiging van de concurrentiepositie van onze landbouwbedrijven en daarmee van de inkomenspositie der landbouwers.

De Minister ziet de prijsstijging van landbouwgrond als een functie van gedaald aanbod van grond en waarde-daling van het geld. De daling van het aanbod van pachtvrije grond houdt verband met een geringer aantal bedrijfsbeëindigingen. Enerzijds is dit een gevolg van de ongunstige situatie op de arbeidsmarkt waardoor be-roepsverandering minder optreedt en men ook het als nevenberoep gevoerde landbouwbedrijf niet kan afstoten. Anderzijds zal men ook op gevorderde leeftijd landbouwgronden niet snel afstoten nu zij reeds jarenlang vrij snel in prijs stijgen.

Feitelijke, maar ook verwachte waar-dedaling van het geld doet de vraag naar landbouwgrond als waarde-vaste belegging stijgen, zowel uit agrarische als uit niet-agrarische kringen. Naar de mening van mijn fractie vormen al dan niet terecht verwachte waarde-stijgingen in verband met veranderingen in de toekomstige bestemming van land, al dan niet in verband met planologi-sche beslissingen, een derde factor, die in meerdere of mindere mate in het gehele land de prijzen van landbouw-grond doen stijgen.

Nu kan men stellen dat een prijsstij-ging van landbouwgrond met het per-centage van de geldontwaarding, dus de gemiddelde prijsstijging, niet te voorkomen is. De prijsstijging van landbouwgrond van 112 % in vijf jaar voor onverpachte boerderijen gaat dit percentage echter ver te boven.

Voor zover een groter aanbod van grond soelaas zou kunnen geven acht de Minister het noodzakelijk te bezien in hoeverre bij sociale maatregelen ten behoeve van het ondernemersinko-men in de landbouw bevordering van de mobiliteit van de grond als neven-doelstelling kan worden bereikt. De fi-nancieringsproblematiek door de stij-gende grondprijzen bij bedrijfsoverna-me of bedrijfsvergroting wordt ten de-le door de groundbank bestreden. Wij menen echter dat het nodig en moge-lijk is ook het deel der prijsstijging dat veroorzaakt wordt door grotere vraag te bestrijden, voor zover deze vraag geen verband houdt met hogere op-brengsten in de desbetreffende tak van landbouw. In dit verband zien wij

een mogelijkheid in de gedachte om de SBL een voorkeursrecht te geven in Landinrichtingsgebieden en een alge-meen selectief voorkeursrecht, zoals in de nota naar aanleiding van het ver-slag aan de overzijde is geïntrodu-ceerd. De ideeën daaromtrent zien wij graag nader toegelicht. Is de bewinds-man van mening dat een dergelijk recht in het landelijk gebied remmend zou werken op de stijging der grond-prijzen? Is dit algemene selectieve voorkeursrecht te beschouwen als een aanvulling op het voorkeursrecht van de lagere overheden, waarvoor wets-ontwerpen zijn ingediend?

Acht de Minister met ons voor de gebieden waar verandering van plano-logische bestemming aan de orde zou kunnen komen, een goed geformu-leerde wet betreffende het voorkeurs-recht der gemeenten tot aankoop van gronden gelegen in structuur- en be-stemmingsplannen van nut? Meent hij dat een dergelijke wet, gecompleteerd met bepalingen betreffende onteige-niging tegen de waarde bij bestaand ge-bruik, ertoe kan bijdragen de grond-prijzen in het landelijk gebied op een peil te houden, waarbij een lonende agrarische exploitatie mogelijk blijft?

Mijnheer de Voorzitter! In het voor-gaande is reeds gebleken, dat wij de zogenaamde gunstige natuurlijke om-standigheden waaraan Nederland zijn intensieve akkerbouw, veeteelt en tuinbouw te danken zou hebben, zwaar overtrokken achten. Wat bodem en watervoorziening betreft, is de ge-bleken vruchtbaarheid eerder te dan-ken aan voortdurende menselijke in-spanning en vernuft. De volgens oud-Minister Lardinois zo gunstige positie van de Nederlandse landbouw binnen de EG is geen geschenk van de natuur, noch vormt zij een eeuwigdurend recht van voorsprong. In hoeverre stel-len de eigenschappen van bodem en klimaat grenzen – zij het door mense-lijk ingrijpen rekbare grenzen – aan de mogelijkheden tot een concurrerend land- en tuinbouwbedrijf binnen de Europese Gemeenschap? Door de op-richting daarvan is immers als het wa-re de factor geografische ligging van de aangesloten landen veranderd.

In de loop van de tijd zijn vele ver-anderingen opgetreden in het bodem-gebruik in Nederland. In het laatste kwart van de 19e eeuw werd door de stoomvaart massavervoer over grote afstanden mogelijk. Dit heeft grote ge-volgen gehad voor de Nederlandse landbouw door massale aanvoer van hard buitenlands graan. Vele verande-ringen in ons grondgebruik waren het gevolg. Thans leven wij weer in een

tijdperk van snelle veranderingen. Ver-anderd is bij voorbeeld de waardering voor de verschillende vormen van bo-demgebruik. Woeste grond en bos ge-nieten toenemende waardering om hun waarde als open ruimte ten be-hoeve van de vrijetijdsbesteding, dus hun betekenis voor het niet in becijfer-de opbrengsten te meten welzijn.

Wij wezen reeds op het verschillend gebruik van doorlatende zandgronden in de Noordoostpolder en het later aangewonnen Oostelijk Flevoland. Het interesseert ons daarom zeer welke uitgangspunten ten grondslag zullen liggen aan de structuurvisie voor de ontwikkeling van de landbouw, de vi-sie op de instandhouding en uitbrei-ding van het bosareaal, en de visie op de landschapsbouw. Zij lijken ons ui-termate belangrijk als bouwstenen voor het derde deel van de Derde Nota inzake de Ruimtelijke Ordening: de Nota Landelijke Gebieden. Ook wij ho-ren graag, wanneer deze te verwach-ten is. De ook in de interimnota land-inrichting gesignaleerde vermenging van agrarische en niet-agrarische be-stemmingen in het landelijk gebied maakt een goed gefundeerd en be-werktuigd planologisch beleid ten op-zichte van het landelijk gebied noodza-kelijk.

Wij wezen in het voorgaande reeds op de opdrijving van grondprijzen in het landelijk gebied zodra ook maar een geringe kans bestaat op het reali-seren van een schijnbaar meer lucra-tieve bestemming van een deel der landbouwgronden. Onzekerheid over de toekomstige bestemming en ont-wikkelingsmogelijkheden leidt zowel tot prijsstijging als tot verwaarlozing der noodzakelijke investeringen in het agrarische bedrijf. Zullen de structuur-visies mede gebaseerd zijn op de ma-te van geschiktheid van de bodem voor het huidige gebruik?

De drie visies samen zullen, indien gebaseerd op de beschikbare kennis van zaken betreffende onze bodem en zijn geschiktheid voor diverse moge-lijkheden van agrarisch gebruik, ge-richt op de middellange termijn, een belangrijke factor kunnen vormen in de ontwikkeling van land- en bosbouw en de bouw van optimale landschaps-vormen.

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte wil ik een punt aan de orde stellen, dat niet direct onder de verantwoordelijk-heid van deze Minister valt. Honderd jaar geleden werd in West-Zeeuws-Vlaanderen de eerste Nederlandse landbouwcoöperatie 'Welbegrepen Ei-genbelang' opgericht. Sedert dien hebben coöperaties in allerlei vorm

Steigenga-Kouwe

getracht de belangen van de leden, land- en tuinbouwers, te behartigen en het aandeel van de producent in de door consumenten betaalde prijs te verhogen. De oprichters gaven zeker blijk van een op de toekomst gerichte visie. Maar op één punt bleven zij achter. Ook wanneer de coöperatieve industrie een voorheen op de boerderij door de boerin uitgeoefende functie overnam, ontbraken deskundigen van deze sekse in de hogere bestuursorganen, zoals men ook bij het 25-jarig bestaan van de Centrale Verenigingen voor de coöperatieve handel en industrie kon constateren. En dat terwijl reeds in het laatste hoofdstuk van de Spreuken, dat toch lang geleden is geschreven, de vaardigheid der vrouw in de organisatie van nijverheid, handel en grondverwerving wordt geprezen! Wellicht kan het eeuwfeest der landbouwcoöperaties aanleiding geven om de conservatieve houding te dezen te herzien en misschien kan de Minister het goede voorbeeld geven en ons een overzicht geven van het aantal vrouwen dat in de landbouwvoorlichting, het landbouwonderwijs en in de rang van referendaris en hoger op zijn departement werkzaam is.

Mijnheer de Voorzitter! Aangezien ik mijn maiden-speech houd, kan ik moeilijk een overzicht geven van of persoonlijke complimenten maken aan het adres van de Minister over de gehele periode van het gevoerde beleid. Ik zou wel willen zeggen dat een verspreking van een van de voorgaande sprekers eigenlijk een heel groot compliment inhield. Hij zei dat de goede opbrengsten die onvoorzien de afgelopen zomer toch nog in verschillende landbouwsectoren zijn behaald een meevaller vormden voor de Minister. Men neemt dus aan, dat de Minister zich volkomen vereenzelvigd met de landbouw als men deze meevaller voor een aantal boeren als meevaller voor de Minister beschouwt.

Wat het punt van kritiek betreft, werd gezegd: Wij staan niet negatief doch kritisch tegenover het selectieve voorkeursrecht en andere veranderingen inzake het grondbeleid. Namens mijn fractie meen ik te mogen zeggen, dat wij positief en kritisch deze zaak zullen volgen.

□

De heer **Kremer** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! In zijn toelichting op de begroting maakt de Minister gewag van een terugblik en een balans, zoals al meermalen is gesteld. Bij ons komt het geheel over alsof de Minister niet ge-

heel ontevreden is, ja met zich zelf eerder tevreden is. Het ligt er maar aan hoe je het bekijkt. Onze indruk is, dat de agrarische sector in al die jaren niet heeft staan te juichen en nogal eens aan de bel heeft getrokken, soms vrij hard. Het beleid is bijzonder afhankelijk geworden van de EEG en van haar dictaten vanuit Brussel. Bij de vorige begrotingsbehandeling ben ik nogal uitvoerig ingegaan op de gevolgen van de politiek van de EEG. Ik wil daarop nu niet meer ingaan, maar wel herhalen dat de beroepsbevolking in de agrarische sector in de EEG-landen met vele miljoenen in de afgelopen jaren is teruggelopen. Het antwoord dat de Minister het vorige jaar gaf op een vraag onzerzijds over de betekenis van het gemeenschappelijk landbouwbeleid ten aanzien van onze nationale economie was voor ons niet bijzonder bevredigend. Waarom zou ons land zijn positie op de markt verliezen, wanneer er geen gemeenschappelijk landbouwbeleid meer zou zijn. Dat deze positie niet zo best is, is naar mijn mening vanmorgen ook al gebleken. Zijn 'wij' niet de EEG ingetreden onder het argument dat de Nederlandse positie in de agrarische sector bijzonder sterk zou zijn geweest? Naar onze mening hebben andere landen, met name Frankrijk en de Duitse Bondsrepubliek, voortdurend hun nationale landbouwmarkt beschermd en ook een soort dumpingpraktijk toegepast. Ook de Minister van Landbouw en Visserij in dit kabinet is een verdediger van het landbouwbeleid van de EEG gebleken.

Ik wil er nog eens nadrukkelijk op wijzen dat de landbouw en de agrarische industrie een zeer belangrijke plaats in ons land innemen. Dat moet naar onze mening ook zo blijven. Trouwens, in de memorie van toelichting wijst de Minister zelf ook op de betekenis van de vruchtbare delta van Rijn, Maas en Schelde. Dat is toch een natuurlijk gegeven.

Mevrouw **Steigenga-Kouwe** (PvdA): Het water van de Rijn is niet zo best.

De heer **Kremer** (CPN): Als het water van de Rijn niet zo was verpest, zaten wij op rozen.

Bij deze begrotingsbehandeling wil ik op een aantal zaken kort ingaan. Bij steeds meer boeren ontstaat een grote ongerustheid over een intensieve voortzetting van hun bedrijf. De term 'parkwachter' wordt steeds meer te pas en te onpas gebruikt. Tegenstellingen worden naar onze mening ten onrechte tussen boeren en de natuur gecreëerd. Met het grootste gemak wordt over beheersregelingen gespro-

ken zonder dat men precies weet wat deze zullen gaan voorstellen. Bij ruilverkavelingen moet grond worden afgestaan voor landschapsaankleding en over het algemeen zijn daarmee geen problemen bij de boeren. Bij het opstellen van streekplannen en vaak ook van deelstreekplannen willen thans sommige opstellers grote delen cultuurgrond voor de toekomst onveranderd laten. Ergens is dat voor ons landje ook nog wel begrijpelijk, maar men moet ook begrijpen dat de boer grond nodig heeft; als de produktie, zeker in de EEG-landen, almaar wordt opgevoerd, wil en kan de Nederlandse boer niet achterblijven.

In Zuidwest-Drenthe zal 10,5% van de grond onder de zogenaamde relatienota worden gebracht, maar er zullen ook ruilverkavelingen plaatshebben. Een en ander betekent dat ten minste 13 à 14% van de cultuurgrond wordt onttrokken aan een modernisering of een verder aan te passen bedrijfsvoering. Als ik lees wat op blz. 20 van het eindverslag staat, dan krijg ik de indruk dat er grote misverstanden kunnen ontstaan. Naar onze mening moet er volledige duidelijkheid komen in verband met de vraag wat wel en wat niet wordt bedoeld met de zogenaamde beheersregelingen en waarop zij kunnen uitdraaien. Aangezien de opvattingen van streek tot streek nogal verschillen, bestaat de kans, los van administratieve rompslomp, dat steeds de betrokken landbouwers in feite meer wordt voorgeschreven wat zij wel en wat zij niet in hun gebied zullen mogen doen. Het is niet denkbeeldig dat de werkgelegenheid daardoor in het gedrang komt.

Bij herhaling hebben wij over de belangen van de tuinbouw en van de tuinders gesproken. Ook hebben wij over de ontwikkeling van de nieuwe centra gesproken. Deze agrarische tak neemt een zeer belangrijke plaats in het land in. Dat blijkt vooral uit de stijgende omzet over 1976 van de Zuidhollandse veilingen tot bijna 1,6 mld. Het ging daarbij om een stijging met 13,7%, afkomstig van de groenten- en fruitsector en de bloemen. In de Tweede Kamer is de CPN-fractie opnieuw ingegaan op de stijging van de gasprijzen. Daarbij is erop gewezen dat een derde deel van de kosten stookkosten zijn. Wij blijven ook hier aandringen op een verlaging van deze kosten, welke naar onze mening mogelijk is door de enorme winsten die op het aardgas worden gemaakt. Dat de tuinders een hogere prijs moeten betalen dan bij export, lijkt ons geen nationaal economisch belang. Wij kunnen ons niet